

CoNOSC members meeting 22. – 23. 6. 2023, Dublin

Účastník:

Eva Hnátková, NCIP VaVal - PA3 garant, Oddělení pro strategii a rozvoj

30.06.2023

1. Účel cesty (stručná charakteristika a bližší údaje o navštívené akci (pořadatel, místo konání apod.), naše participace v ní (aktivní/pasivní/jiná), předmět a rozvrh jednání + jednající strany, vztah ke konkrétnímu úkolu PHÚ, očekávaný cíl cesty apod.)

Ve dnech 22.-23. června 2023 uspořádalo Irské národní fórum pro otevřenou vědu (NORF) v Královské irské akademii v Dublinu osobní setkání Rady národních koordinátorů pro otevřenou vědu (CoNOSC). Za Českou republiku se zúčastnila Eva Hnátková jako národní kontakt pro vědecké informace a garant NCIP VaVal - PA3: Implementace evropských standardů do národního prostředí VaVal. Rada pro národní koordinaci otevřené vědy ([CoNOSC](#)) představuje síť národních Open Science koordinátorů v rámci evropského regionu OSN. Cílem je sdružit vedoucí představitele jednotlivých zemí v oblasti OS, aby se zapojili do mezinárodního dialogu a sdíleli osvědčené postupy pro koordinovanější a jednotnější fungující rámec politiky otevřené vědy.

K červnu 2023 má CoNOSC 26 členských zemí a 42 zástupců. Pozorovatelé jsou EK, EUA a Science Europe. Předsednictvo CoNOSC je voleno, momentálně zástupci z Irska, Rumunska, Nizozemska a Francie. Facilitátor + webové stránky + Twitter zajišťuje Sparc Europe (rozpočet na facilitaci hradí Francie).

Klíčové činnosti

- Zasedání členů a předsednictva CoNOSC
- Získávání a podpora členů
- Interní (mailová) komunikace členů CoNOSC
- Externí komunikace CoNOSC: webové stránky, příspěvky na blogu, sociální sítě

Další činnosti CoNOSC

- Propagace důležitých mezinárodních politických dokumentů nebo vývoje pro členy CoNOSC: přehled a shrnutí nových politik OS, které jsou pro členy CoNOSC zajímavé, např. závěry Evropské rady z června 2022.
- Rozšiřování znalosti o politikách OS. Členové CoNOSC jsou vyzváni, aby sdíleli prioritní tematické oblasti otevřené vědy, které by usnadnily lepší tvorbu politik nebo provádění politiky OS, a to jak s EK, tak se členy CoNOSC. Výbor CoNOSC nebo členové CoNOSC mohou pořádát online semináře na konkrétní témata.
- Monitorování klíčových organizací, které podporují tvorbu politiky OS v Evropě. SPARC Europe s pomocí členů CoNOSC monitoruje práci v oblasti politik OS v jiných organizacích, aby se zabránilo zdvojování úsilí.

2. Časový průběh cesty (datum odjezdu/příjezdu z/do ČR, použité dopravní prostředky, jednání od-do, konference od-do apod., případné potíže během cesty aj.)

Odlet 22. 6. z Prahy do Dublinu a návrat na druhý den večer, tj. 23. 6. 2023. Setkání členů CoNOSC probíhalo v Royal Irish Academy v Dublinu ve dnech:

- 22. 6. 2023, 13:00 – 18:00
- 23. 6. 2023, 09:30 – 13:00

3. Průběh navštívené akce/jednání (stručný průběh akce/akcí, které zaměstnanec osobně navštívil, důležité přednesené příspěvky, průběh jednání, projednávané otázky, diskuse, závěry z jednání apod., důležité nabyté poznatky, doplňující fotografie atd.)

Hlavní body jednání zejména:

- Zachování práv duševního vlastnictví (right retention).
- Budování publikačních kapacit, včetně platformy ORE.

- Současný stav a budoucnost "Read and Publish" dohod a dalších možností.
- Představení aktualizovaných OS politik ze Slovinska, Rumunska, Velká Británie a Francie.

4. Závěry/shrnutí (*stručné zhodnocení přínosu cesty pro zaměstnance, pro NTK resp. pro splnění konkrétního úkolu z PHÚ, míra splnění očekávaného účelu cesty, závěry/závazky/náměty vyplývající pro NTK z této cesty*)

Přínosem účasti na setkání členů CoNOSC je zejména možnost sdílení informací, navázání kontaktů a rozšiřující znalost v oblasti OS na mezinárodní úrovni. Členové CoNOSC jsou k dispozici pro konzultaci případně jako členové mezinárodního odborného panelu pro OS koordinátora v ČR.

Strategie pro uchovávání práv (Rights Retention Strategy, RRS): se setkává s širokou podporou, např. UNESCO doporučení pro OS z listopadu 2021; prohlášení G6 z prosince 2021; EUA OS Agenda 2025; Evropská rada, červen 2022: "*domníváme se, že autoři výzkumných publikací nebo jejich instituce by si měli ponechat dostatečná duševní práva k zajištění otevřeného přístupu*". Dále 17 univerzit ve Velké Británii a 4 univerzity v Norsku přijaly institucionální politiku pro zachování práv DV. CNRS a UDICE ve Francii důrazně doporučují používání systému Rights Retention. National Science Foundation (NSF) v USA o tom uvažuje.

U článků, které jsou uzavřené (za předplatným) vydavatelé často vyžadují převod autorských práv nebo výhradních licencí. Vydavatelé obvykle povolují zelený OA (autoarchivaci v repozitáři) pro autorskou verzi po recenzním řízení (tzv. AAM) po časovém (např. 12-24měsíčním) embargo, někdy s restriktivní CC licencí danou vydavatelem. U placených OA článků (přes APC nebo transformační dohody) nejsou vždy všechny články dostupné s licencí CC BY. Pokud je CC BY-NC/ND - vydavatelé mají často kontrolu nad komerčním nebo odvozeným použitím. Články v tzv. "diamantových" OA časopisech ne vždy umožňují autorům/institucím ponechat si práva duševního vlastnictví nebo používat CC licence.

Zachování dostatečných autorských (majetkových) práv autorům/institucím k vědeckým publikacím umožní dílo (publikaci) okamžitě zpřístupnit a znovu použít. Současná praxe je taková, že dochází k převodu majetkových práv od autorů/institucí na vydavatele a český autorský zákon neumožňuje, aby autoři/instituce si uchovali dostatek autorských (majetkových) práv automaticky (ze zákona) jako je tomu v některých jiných zemích. V tomto ohledu by ČR mohla více prosazovat zachování práv duševního vlastnictví (rights retention) u výsledků výzkumu financovaného z veřejných prostředků a to jak formou legislativní, tak i spolupráci a koordinací OS politik mezi poskytovateli, vydavateli a výzkumnými institucemi, a všech ostatních, kteří mohou uchování dostatečných práv duševního vlastnictví podpořit.

Směrem k Diamond modelu OA infrastruktury

Závěry Rady pro konkurenceschopnost (květen 2023)

- podpořily snahu o vybudování společné infrastruktury pro neziskové publikování OA vedené vědeckou komunitou.
- Tato infrastruktura by měla být mezinárodní a dlouhodobě udržitelná. Měla by integrovat stávající služby a být schopna podporovat iniciativy Diamond zdola nahoru.
- OA infrastruktura by měla být distribuovaná: centrální kapacitní hub propojený s národními a regionálními kapacitními centry, které poskytují služby a zaručují standardy kvality časopisů Diamond OA v různých jazycích a pro různé obory.
- Otázkou je jaké jsou možné mechanismy financování a organizační struktury, které mohou udržitelně financovat takovou mezinárodní infrastrukturu pro vydávání časopisů Diamond OA?

Diamond OA je model řízení vědeckého publikování, který představuje časopisy a platformy s otevřeným přístupem. Ty nevybírají poplatky od autorů ani čtenářů, jejich provoz je hrazen z jiných prostředků (např. poskytovatele, instituce, učené společnosti). Všechny prvky související s obsahem (názvy časopisů a platform, články, recenze, rozhodnutí, data, korespondence, databáze recenzentů) jsou pod kontrolou a vlastnictvím vědeckými komunitami. Servisní aspekty publikování mohou být smluvně zajištěny u poskytovatelů služeb na základě soutěže a časového omezení.

Publikační platforma Evropské komise **Open Research Europe (ORE)**, která umožňuje OA publikování s recenzním řízením po zveřejnění výsledků výzkumu financovaného z programu H2020 a HE bude otevřena od roku 2026 dalším evropským poskytovatelům finančních prostředků na vědu a výzkum. Technické řešení bude pod otevřeným zdrojovým kódem předána do rukou vědecké komunity (Diamond model). NTK se zapojila do průzkumu k překážkám a možnostem vylepšení ORE, aby byla pro českou vědeckou komunitu přijatelnější. Podle doporučení členů CoNOSC by se měli vynakládat rovnoměrné veřejné prostředky na komerční a neziskové vydavatele/poskytovatele publikačních služeb.

Přechod na plný OA přes **Transformační dohody (TA)** je příliš pomalý. Knihovny a národní konsorcia jsou však k nim vázány, aby zaručily vysokou úroveň OA na národní úrovni a přístup k těmto časopisům pro své výzkumníky. Nic nenasvědčuje tomu, že by dosavadní vydavatelé snažili urychlit přechod na plný OA. Např. 20 % obsahu Elsevier bylo v roce 2022 OA. Dosavadní vydavatelé nadále vytvářejí nové předplacené časopisy a nezavazují se, že je přestanou vytvářet (konference Berlín OA2020). TA nepovedou k plné OA, vydavatelé nepřechází dostatečně rychle. Proto je třeba pokračovat v tlaku na vydavatele, ale vkládat naděje na úplný OA. Rovnost se taktéž stává důležitou součástí diskuse, protože TA nejsou v současné době spravedlivé, stejně jako APC. Zde je prostor pro změnu a tlak na vydavatele.

Doporučení pro Transformační dohody (TA) do budoucna

- Vyvinout větší tlak na překlopení časopisů do plného OA za hranice jednotlivých konsorcií (nebo větších konsorcií).
- Přejít od Publish & Read k Pure Publish Agreements (PPA), které již neodrážejí historické výdaje, ale skutečné náklady na služby.
- Účast v JCS by měla být prosazována jako smluvní podmínka pro všechny TA a PPA do budoucna.
- TA a PPA by měly usilovat o globálně spravedlivé smlouvy a prosazovat globální úroveň plateb, které budou záviset na paritě kupní síly a velikosti/průtoku příjmů instituce.

Byla představena Srovnávací služba časopisů od cOAlition S, [Journal Comparison Service \(JCS\)](#), která je bezplatná a umožňuje knihovnám, národním konsorciím a případně poskytovatelům lépe pochopit, zda poplatky, které platí, odpovídají poskytovaným publikačním službám. Pokud knihovny a jejich konsorcia věří, že JCS má význam, jsou vyzváni, aby od vydavatelů vyžadovali sdílení dat prostřednictvím této služby.

Závěry Rady pro konkurenceschopnost (květen 2023) za švédského předsednictví o vysoce kvalitním, transparentním, otevřeném, důvěryhodném a spravedlivém vědeckém publikování.

- Okamžitý otevřený přístup k publikacím informujících o výzkumu financovaném z veřejných zdrojů by se měl stát normou.
- Autoři by neměli platit poplatky.
- Měly by být podporovány neziskové modely vědeckého publikování.

- Členské státy se vyzývají, aby "aktualizovaly své vnitrostátní politiky a pokyny pro otevřený přístup, aby vědecké publikace byly okamžitě otevřeně přístupné pod otevřenými licencemi".
- Výzva k "transparentnímu stanovování cen odpovídajícímu publikačním službám" (viz JCS).
- Prioritou je zachování práv autorů, kteří by měli na všechny své články uplatňovat CC BY.

Aktualizované politiky OS: Francie např. představila monitorování Open Science, konkrétně OA skr Crossref DOI pro různé vědní disciplíny, klinické studie, PhD disertace a % publikací, které sdílí open data a software nebo zdrojový kód pomocí umělé inteligence). Tento AI monitorovací nástroj (vyvinutý Ministry of Higher Education and Research) je dostupný pod otevřeným zdrojovým kódem a je možné ho volně využít pro monitorování v ČR nebo v jiných zemích. Spuštění vyžaduje náročné výpočty a dostupnost publikací ve formátu pdf. Informace k aktualizovaným OS politikám z dalších zemí mohou být využity pro přípravu národní strategie OS v ČR.

5. Dokumentace (výčet důležitých (konferenčních) materiálů, příloh apod., místo jejich fyzického uložení, linky na prezentace, konferenční materiály apod. na webu)

CoNOSC European National Open Science Policymakers Discuss Open Access:

<https://conosc.org/2023/07/24/conosc-european-national-open-science-policymakers-discuss-open-access>

Francie

- Government's Open Science Monitor started tracking papers that share code and reference research software: <https://frenchopensciencemonitor.esr.gouv.fr/>
- Prezentace: https://annex.softwareheritage.org/public/talks/2023/2023-07-11_13-CERN.pdf
- Implementing the rights retention strategy for scientific publications - Guide for Researchers: <https://www.ouvri.la-science.fr/implementing-the-rights-retention-strategy-for-scientific-publications/>

Slovinsko

- Dne 29. května 2023 přijala vláda Slovinské republiky: Decree on the Implementation of Scientific Research Work in accordance with the Principles of Open Science: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVZI/Znanost/Obzorje-Evropa/Novice/2023-Open-Science/Decree-on-the-implementation-of-scientific-research-work-open-science.pdf>
- Action Plan for Open Science: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVZI/Znanost/Nacionalne-strategije-in-dokumenti/2023-Action-Plan-Open-Science-Slovenia.pdf>
- Více informací [zde](#).

Španělsko

- Spanish National Strategy for Open Science: <https://www.ciencia.gob.es/va/Estrategias-y-Planes/Estrategias/ENCA.html>

6. Anotace ZC (stručná charakteristika cesty, zejména jejího účelu, průběhu a přínosu pro NTK – v rozsahu max. 1 000 znaků – pro roční rozbor)

Členstvím v CoNOSC a účastí na setkání jeho členů získává NTK a potažmo ČR zdroj důležitých informací, navázání kontaktů a rozšiřující znalost v oblasti OS na mezinárodní úrovni. To by mělo přispět zejména k nastavení a implementaci národní strategie OS v ČR. Dále je možné, také předložit prioritní oblasti v OS, kterým by se mohli členové CoNOSC zabývat.